

НАПРЯМИ ІНТЕГРАЦІЇ АКАДЕМІЧНОЇ ТА УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПРАВОВОЇ НАУКИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Красицька Лариса Василівна,

доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу забезпечення інтеграції академічної
та університетської правової науки та розвитку юридичної освіти
Київського регіонального центру Національної академії правових наук України

У статті проаналізовано проблемні питання інтеграції академічної й університетської правової науки з позиції науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти. Визначено, що інтеграція академічної й університетської правової науки має бути спрямована на вирішення завдань, які ставляться перед академічною правовою наукою у Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженій постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року № 12–21.

Аргументовано, що до основних завдань академічної й університетської правової науки в контексті розвитку юридичної освіти належать завдання у сфері інформаційної політики, просвітницької, видавничої діяльності, інтеграції освіти та науки, зокрема: підготовка коментарів до законодавства і роз'яснень правозастосовної практики з урахуванням попиту на ринку правничої літератури, рецензування підручників і навчальних програм на предмет відповідності сучасним науковим знанням, проведення широкої просвітницької роботи щодо підвищення загального рівня правосвідомості та правової культури населення, подолання правового нігілізму, удосконалення системи правової освіти населення, розроблення сучасних методик викладання, упровадження інтерактивних методів у навчальний процес, участь в адаптації навчального процесу у правничих школах до дистанційних умов навчання, формування нових інформаційно-навчальних платформ, підготовка публічних відеолекцій з окремих правових тем, підготовка і видання підручників, навчальних посібників тощо для складання єдиного державного кваліфікаційного іспиту, підготовка навчально-методичної літератури для забезпечення освітнього процесу підготовки здобувачів ступеня вищої освіти «доктор філософії» тощо.

Ключові слова: академічна правова наука, університетська наука, юридична освіта, інтеграція науки і освіти, реформування освіти, взаємодія університетів і наукових установ.

Krasytska Larysa. Areas of integration of academic and university legal science in the context of developing law education

The author of the article has analyzed the problematic issues of integration of academic and university legal science from the standpoint of academic staff of higher educational institutions. It has been defined that integration of academic and university legal science should be aimed at solving the tasks faced by academic legal science in the Development Strategy of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine for 2021–2025, approved by the Resolution of the General Meeting of the National Academy of legal Sciences of Ukraine dated from March 26, 2021, № 12–21.

It has been argued that the main tasks of academic and university legal science in the context of legal education's development include the tasks in the field of information policy, educational, publishing activities, integration of education and science, in particular, preparing commentaries on legislation and explanations of regulatory enforcement taking into account market demand for legal literature, reviewing textbooks and curricula for the compliance with modern scientific knowledge, conducting extensive educational work to improve the general level of legal awareness and legal culture of the population, overcoming legal nihilism, improving the legal education system of the population, developing modern teaching methods, introducing interactive methods into teaching and learning activities, participating in the adaptation of teaching and learning activities in law schools to distance learning conditions, forming new information and educational

platforms, preparing public video lectures on certain legal topics, preparing and publishing textbooks manuals, etc., in order to pass a single state qualifying exam, preparing educational and methodological literature to ensure teaching and learning activities for training applicants for higher education "Doctor of Philosophy", etc.

Key words: *academic legal science, academic research, law education, science and education's integration, education reform, interaction of Universities and research institutions.*

Постановка проблеми. Питання інтеграції академічної й університетської правової науки становлять особливий інтерес для науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти в контексті розвитку юридичної освіти. В умовах реформування вищої юридичної освіти інтеграція академічної й університетської правової науки сприятиме вирішенню тих завдань, які спрямовані на вдосконалення якості надання освітніх послуг у сфері вищої юридичної освіти, а підвищення якості надання таких послуг є основним завданням реформування юридичної освіти.

Щодо цього Н. Кузнєцова зазначає, що проблеми реформування системи вищої освіти загалом і вищої юридичної освіти зокрема нині мають розглядатись як найважливіші державні пріоритети, оскільки від їхнього своєчасного й ефективного розв'язання безпосередньо залежить майбутнє нашого суспільного розвитку. У процесі проведення аналізу стану сучасної освіти, проблеми її організації в державі не можна не побачити, що всі негаразди правничого освітянського процесу віддзеркалюють загальні політичні, економічні й соціальні проблеми розвитку українського суспільства [1, с. 66].

Юридична освіта завжди пов'язана з політичними та державницькими процесами у країні, тому будь-які реформи в цій сфері у країні зумовлюють і реформування юридичної освіти. Р. Майданик вказує на те, що сучасна юридична освіта в Україні перебуває на етапі трансформації радянського типу патерналістсько-опікунської моделі до партнерського типу ініціативної моделі освіти [2, с. 114]. Реформування вищої юридичної освіти стає нагальною потребою сьогодення. Неможливо реформувати судову систему, систему органів прокуратури, адвокатури, нотаріату без реформування вищої юридичної освіти.

У доктрині права наголошується на тому, що вимоги, що ставляться сьогодні самим життям до професійної підготовки юриста, диктують необхідність поси-

лення методологічних основ юридичної освіти загалом і у сфері приватного права зокрема. Динамічний розвиток законодавства, наявність у ньому суперечливих норм, потреба в їх різноаспектному тлумаченні (системне, граматичне, за обсягом тощо) – усе це зумовлює реальні ускладнення для практичної діяльності юриста. Юридична наука загалом і цивілістична зокрема повинні забезпечити проведення відповідних досліджень із метою впровадження їхніх результатів безпосередньо в навчальний процес. Учасники навчального процесу мають бути «озброєні» новітніми досягненнями юридичної науки у сфері методології приватного права [3, с. 21].

Посилення методологічних основ юридичної освіти можливе тільки за умови наукової розробки відповідних методичних матеріалів, удосконалення методів навчання майбутніх правників. Отже, саме інтеграція академічної й університетської правової науки сприятиме проведенню наукових досліджень, які будуть спрямовані на підвищення якості надання освітніх послуг у сфері вищої юридичної освіти.

Стан дослідження. У юридичній літературі досить ретельно досліджувалися питання реформування юридичної освіти в контексті вдосконалення викладання правничих дисциплін, практико-орієнтованості навчального процесу [1; 2; 4; 5; 6; 7]. В умовах реформування академічної й університетської науки проблемні питання їх інтеграції в контексті розвитку юридичної освіти є малодослідженими.

Метою статті є визначення напрямів інтеграції академічної й університетської науки в контексті розвитку юридичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Стратегія розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр., затв. постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. № 12–21 (далі – Стратегія розвитку Національної академії

правових наук України на 2021–2025 рр.) [8], визначає основні напрями та завдання академічної правової науки, реалізація та виконання яких можливі в умовах інтеграції академічної й університетської правової науки.

У п. 2 ч. 1 ст. 26 Закону України від 1 липня 2014 р. № 1556–VII «Про вищу освіту» до основних завдань університетів віднесено провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі [9]. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 28 Закону України «Про вищу освіту» університет як заклад вищої освіти провадить інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої освіти (зокрема, доктора філософії), проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність [9]. Отже, саме на виконання таких статутних завдань університету і спрямована університетська правова наука.

Розглянемо основні напрями інтеграції академічної й університетської правової науки в контексті розвитку юридичної освіти.

Так, Стратегія розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр. до завдань у сфері інформаційної політики, просвітницької та видавничої діяльності відносить, зокрема: 1) підготовку науково-практичних коментарів до законодавства та науково-методичних рекомендацій і роз'яснень щодо правозастосовної діяльності у сфері держави і права; 2) завершення видання Великої української юридичної енциклопедії у 20-ти томах; 3) проведення широкої просвітницької роботи щодо підвищення загального рівня правосвідомості та правової культури населення, подолання правового нігілізму, удосконалення системи правової освіти населення, набуття громадянами необхідного рівня правових знань, формування в них поваги до права,

а також підвищення рівня правової свідомості та кваліфікації юристів, представників громадських організацій, службовців державних органів і органів місцевого самоврядування тощо [8].

Проведення просвітницької роботи і поширення правових знань є основними завданнями й університетської правової науки. Ці завдання досить успішно виконуються у процесі інтеграції академічної й університетської правової науки (видаються коментарі до законодавства, проводяться вебінари, науковці беруть участь у телепрограмах тощо), проте можна визначити й проблемні аспекти в цьому напрямі. По-перше, однією із проблем залишається питання фінансування підготовлених видань і заохочення авторів та упорядників. По-друге, підготовка коментарів до законодавства і роз'яснень правозастосовної практики мають відбуватися з урахуванням попиту на ринку правничої літератури. Натепер затребуваними юридичною спільнотою, здобувачами вищої юридичної освіти також, є: а) видання, які стосуються окремих проблемних питань правозастосування, наприклад захисту права власності, спадкового права, обігу земель сільськогосподарського призначення тощо, у яких комплексно представлено аналіз законодавства з певної проблематики, науковий аналіз проблемного питання, аналіз правових позицій Верховного Суду, Європейського суду з прав людини тощо; б) видання, які можна використовувати під час складання тестових завдань, практичних завдань під час участі в конкурсах на заняття вакантних посад, кваліфікаційних іспитів, проходження кваліфікаційного оцінювання, наприклад, коментовані кодекси, постанови пленумів, рішення Європейського суду з прав людини тощо.

Стратегія розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр. визначає й конкретні завдання у сфері розвитку юридичної освіти, до яких належать: 1) участь членів Національної академії правових наук України в розробленні Концепції розвитку юридичної освіти та формуванні законодавства про вищу юридичну освіту; 2) розроблення напрямів забезпечення високої якості підготовки правників шляхом підвищення

рівня викладання у правничих школах; 3) забезпечення розробок сучасних методик викладання, підготовки навчальної та методичної літератури, упровадження інтерактивних методів у навчальний процес; 4) участь в адаптації навчального процесу у правничих школах до дистанційних умов навчання, розробка відповідних методик, формування нових інформаційно-навчальних платформ, підготовка відеокурсів лекцій тощо; 5) участь у розробці освітніх, професійних та етичних стандартів правників; 6) забезпечення «практико-орієнтованості» вищої юридичної освіти, упровадження кейсового методу навчання, розширення практики використання юридичних клінік, залучення в навчальний процес практичних працівників, суддів, адвокатів, нотаріусів, прокурорів, правових радників [8].

Ці завдання досить успішно виконуються у процесі інтеграції академічної й університетської правової науки.

Проте можна визначити і проблемні аспекти в цьому напрямі. По-перше, не досить розробок сучасних методик викладання, упровадження інтерактивних методів у навчальний процес також потребує додаткового методичного обґрунтування. По-друге, не досить публічних відеолекцій провідних учених України з окремих тем у загальному доступі, які могли б бути рекомендовані учасникам освітнього процесу для самостійного опанування навчального матеріалу, особливо в дистанційних умовах навчання. Застосування дистанційної форми навчання або елементів дистанційного навчання в освітньому процесі потребує швидкого та якісного оновлення навчально-методичних матеріалів, додаткової наукової літератури для самостійного опанування навчального матеріалу здобувачами юридичної освіти.

Необхідно зазначити, що Стратегія розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр. окремо визначає завдання у сфері інтеграції науки й освіти, до яких належать, зокрема: 1) зміцнення інтеграційних зв'язків науки та вищої школи, устанавлення ефективної взаємодії університетів із науковими установами академії; 2) спільні із провідними університетами підготовка і видання підручників, навчальних посібників, енциклопедичної

й довідкової літератури, а також рецензування підручників і навчальних програм на предмет відповідності сучасним науковим знанням; 3) співпраця із закладами вищої освіти в галузі підготовки фахівців за різними кваліфікаційними рівнями, зокрема й магістра, доктора філософії та доктора наук; 4) спільне проведення із провідними університетами наукових заходів, зокрема конференцій, читань, круглих столів, презентацій тощо; 5) залучення дійсних членів (академіків), членів-кореспондентів та науковців установ академії до освітньої діяльності, зокрема до викладання у провідних закладах вищої освіти юридичного профілю; 6) укладення договорів про наукове співробітництво із провідними закладами вищої освіти України й інших держав тощо [8].

Щодо реалізації зазначених вище завдань у напрямі інтеграції академічної й університетської правової науки можна виділити такі проблемні аспекти. По-перше, доцільними є підготовка і видання підручників, навчальних посібників тощо для забезпечення можливості складання єдиного державного кваліфікаційного іспиту, оскільки постановою Кабінету Міністрів України від 19 травня 2021 р. № 497 «Про атестацію здобувачів ступеня фахової передвищої освіти та ступенів вищої освіти на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту» [10] передбачено, що за спеціальностями 081 «Право», 293 «Міжнародне право» атестація здобувачів на другому (магістерському) рівні здійснюється у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту. По-друге, не досить навчально-методичної літератури для забезпечення освітнього процесу підготовки здобувачів ступеня вищої освіти «доктор філософії», зважаючи на те, що доктор філософії – це освітній і водночас науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. По-третє, у плануванні наукової роботи необхідно враховувати сучасні тенденції щодо вимог до наукових та науково-педагогічних працівників, які можуть брати участь у підготовці докторів філософії, докторів наук. Наприклад, у проєкті наказу МОН «Про затвердження

Положення про спеціалізовану вчену раду з присудження наукового ступеня доктора наук» визначено, що фахівці, які вводяться до складу докторської ради, повинні відповідати таким критеріям: наявність наукового ступеня доктора наук; період роботи яких на посадах наукових та/або науково-педагогічних працівників становить не менше п'яти років; наявність наукових публікацій, серед яких: не менше двох публікацій за останні п'ять років, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus; не менше трьох публікацій за останні три роки, що включені до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України; не менше однієї монографії (або двох розділів у колективних монографіях), виданої (них) за останні 5 років [11].

Безумовно, інтеграція академічної й університетської правової науки потребує вирішення й інших завдань, спрямованих на розвиток юридичної освіти. Проте вирішення зазначених вище основних завдань такої інтеграції сприятиме реформуванню юридичної освіти в напрямі задоволення сучасних потреб юридичної практики й українського суспільства.

Висновки. Отже, основними напрямками інтеграції академічної й університетської правової науки в контексті розвитку юридичної освіти є сфера інформаційної політики, просвітницької та видавничої

діяльності, освітній процес тощо. Інтеграція академічної й університетської правової науки має бути спрямована на вирішення завдань, які ставляться перед академічною правовою наукою у Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр., затв. постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. № 12–21. Інтеграційні процеси між академічною й університетською правовою наукою мають відбуватися з урахуванням реалій та вимог сьогодення в контексті розвитку юридичної освіти. Зокрема, підготовка коментарів до законодавства і роз'яснень правозастосовної практики мають відбуватися з урахуванням попиту на ринку правничої літератури; доцільними є підготовка і видання підручників, навчальних посібників тощо для забезпечення можливості складання єдиного державного кваліфікаційного іспиту, оскільки за спеціальностями 081 «Право», 293 «Міжнародне право» атестація здобувачів на другому (магістерському) рівні буде здійснюватися у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту; у плануванні наукової роботи необхідно враховувати сучасні тенденції щодо вимог до наукових та науково-педагогічних працівників, які можуть брати участь у підготовці докторів філософії, докторів наук тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кузнецова Н. Забезпечення якісної практичної підготовки студентів-юристів як невід'ємна складова реформування юридичної освіти. *Право України*. 2017. № 10. С. 66–72.
2. Майданик Р. Концепція реформованої університетської юридичної освіти в Україні. *Реформування юридичної освіти: виклики часу* : збірник статей до ювілею доктора юридичних наук, професора Наталії Семенівни Кузнецової / відп. ред. О. Кохановська, О. Кот. Київ : ПрАТ «Юридична практика», 2019. С. 111–126.
3. Правова доктрина України : у 5-и т. Харків : Право, 2013. Т. 3 : Доктрина приватного права України / Н. Кузнецова та ін. ; за заг. ред. Н. Кузнецової. 760 с.
4. Гриняк А. Методологічні особливості організації практичної підготовки студентів з цивільних дисциплін (на прикладі спецкурсу «Договірне право»). *Реформування юридичної освіти: виклики часу* : збірник статей до ювілею доктора юридичних наук, професора Наталії Семенівни Кузнецової / відп. ред. О. Кохановська, О. Кот. Київ : ПрАТ «Юридична практика», 2019. С. 409–420.
5. Комаров В. Вища юридична освіта України: нові виміри. *Право України*. 2017. № 10. С. 20–37.
6. Кот О. Вища юридична освіта в Україні: практичні проблеми та шляхи їх подолання. *Реформування юридичної освіти: виклики часу* : збірник статей до ювілею доктора юридичних наук, професора Наталії Семенівни Кузнецової / відп. ред. О. Кохановська, О. Кот. Київ : ПрАТ «Юридична практика», 2019. С. 127–140.

7. Пленюк М. Сучасні погляди на викладання приватного права у вищих навчальних закладах. *Реформування юридичної освіти: виклики часу* : збірник статей до ювілею доктора юридичних наук, професора Наталії Семенівни Кузнецової / відп. ред. О. Кохановська, О. Кот. Київ : ПрАТ «Юридична практика», 2019. С. 251–260.

8. Стратегія розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр., затв. постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. № 12–21. URL: http://www.aprnu.kharkiv.org/doc/strategiya_2021.pdf (дата звернення: 15.09.2021).

9. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556–VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 11.09.2021).

10. Про атестацію здобувачів ступеня фахової передвищої освіти та ступенів вищої освіти на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту : постанова Кабінету Міністрів України від 19 травня 2021 р. № 497. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.09.2021).

11. Про затвердження Положення про спеціалізовану вчену раду з присудження наукового ступеня доктора наук : проект наказу МОН. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-projekt-nakazu-pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-specializovanu-vchenu-radu-z-prisudzhennya-naukovogo-stupenya-doktora-nauk> (дата звернення: 15.09.2021).